

ПАРТІЙНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ

Петро Байковський,
*аспірант кафедри країнознавства
та міжнародного туризму
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Роширення повноважень Європейського парламенту внаслідок численних реформ установчих договорів значно поживило дискусії щодо особливостей його функціонування. Основними структурними одиницями Європарламенту є транснаціональні партійні групи, котрі являють собою коаліції ідеологічно близьких національних партій. У статті на базі численних емпіричних даних аналізуються закономірності діяльності партійних груп, рівень їхньої внутрішньої єдності та особливості формування коаліцій у Європейському парламенті.

Ключові слова: *Європейський парламент, партійна група, рівень згуртованості, партійна конкуренція, широка коаліція, демократія.*

Expansion of European Parliament's (EP) power reinforced discussion about its operation's features. The main structure components of the European Parliament are transnational party groups, which are coalitions of ideologically close national parties. In this article on basis of many empirical dates are analyzed features of party group's activity, level of group's cohesion and patterns of coalition formation in EP.

Keywords: *European Parliament, party group, level of cohesion, party group's competition, grand coalition, democracy.*

Протягом останніх 20 років Європейський парламент (ЄП) перетворився з консультативного органу на повноцінного учасника законодавчого процесу ЄС, який згідно зі ст.14 Лісабонського договору ділить законодавчі повноваження з Радою ЄС. Він – єдина інституція ЄС, яка, будучи обрана на прямих виборах у державах-членах Спільноти, забезпечує безпосередній зв'язок громадян та процесу прийняття рішень на рівні Союзу, а також є єдиним органом, де діяльність та конкуренція політичних партій має безпосередній характер. На основі партійних груп ЄП утворилася стабільна партійна система, яка є предметом численних теоретичних та емпіричних досліджень.

У західній літературі чимало місця приділено вивченню партійної політики в рамках ЄП (П. Фрідманн, Г. Фрідманн, О. Нідермаєр, Л. Барді, С. Хікс, К. Лорд, Т. Рауніо, А. Креппел, К. Магнуссен, А. Нурі, Г. Гаррет, Г. Тсебеліс), а також проблемам загальноєвропейських виборів (С. ван дер Ейк, К. Райф, Г. Шмітт, М. Франклін, Ж. Томассен). Особливу цінність мають праці Ф. Атінни, М. Волтерсаа, К. Лорда, А. Креппела, М. Куанеля, А. Нурі, Т. Рауніо, Ж. Роланда, Г. Тсебеліса та С. Хікса, котрі, використавши підходи та методи досліджень національних парламентів, започаткували системні дослідження партійної структури та міжпартійної конкуренції в ЄП. В українській науці даній проблематиці приділено відносно мало уваги, а окремі джерела можна знайти в працях, які присвячені різноманітним аспектам європейської інтеграції (Н. Антонюк, В. Копійка, В. Посельський, В. П'ятницький, Т. Шинкаренко), зокрема дослідженням Європейського парламенту (В. Довгань, І. Грицяк, Н. Грицяк), а також у працях, присвячених політичним партіям та партійним системам (А. Колодій, А. Романюк, Ю. Шведа).

Мета статті – осмислити основні закономірності функціонування партійної системи в рамках Європейського парламенту. Для досягнення поставленої мети нами сформовано два основні завдання: з'ясувати особливості функціонування партійних організацій у ЄП та рівень їхньої єдності, а також дослідити характер, принципи та чинники формування коаліцій.

Основою ЄП, як і будь-якого парламенту, є організовані на основі ідеологічної спільності партійні групи. Однак порівняно з діяльністю партій у національних парламентах, партійні групи ЄП функціонують в умовах зовсім іншого політичного та інституційного оточення, що надає їм особливих характеристик. По-перше, відсутність прямого контролю Європарламенту за діяльністю виконавчої влади знімає необхідність формування стабільної коаліції, а відтак і дотримання жорсткої внутрішньопартійної дисципліни. По-друге, обрання депутатів ЄП на основі національних виборчих кампаній з числа національних політичних партій призводить до того, що до ЄП потрапляють близько 170 партій (2004). Все це разом із соціальною та культурною різноманітністю Союзу є причиною значної внутрішньої гетерогенності партійних груп [10, с.252].

Крім того, суттєвий вплив на функціонування партійної системи Європарламенту має складність та багатогранність політичного процесу в ЄС, для якого характерним є поєднання інтересів національного та наднаціонального походження. З одного боку, партійні групи формально представляють інтереси відповідних загальноєвропейських політичних партій – Європейська народна партія (ЄНП), Партія європейських соціалістів (ПЕСС), Європейська

ліберально-демократична партія реформ (ЄЛДПР) та ін. Однак, з іншого боку, вони зазнають безпосереднього тиску з боку національних партій та урядів.

Основними елементами, які визначають функціональні можливості партійної системи в рамках будь-якого парламенту, є *організація політичних партій* (наявність ієрархічної структури, механізму прийняття рішень, рівня політичної єдності) та характер *міжпартійної конкуренції* (особливості формування вигравших коаліцій) [4, с. 309].

Партійна організація ЄП та рівень єдності партійних груп

Рівень організаційного розвитку парламентських партій та їхньої згуртованості під час голосування є наслідком впливу двох чинників: *зовнішніх*, що характеризуються відносинами між парламентом та виконавчою гілкою влади, та *внутрішніх* – наявності внутрішньопарламентських стимулів.

Якщо брати до уваги *зовнішні чинники*, то партії в парламентських системах мають вищий рівень організаційного розвитку та є більш єдиними під час голосування. Натомість у системах з чітким розподілом влади (президентських) партійна дисципліна має слабший характер. На наш погляд, інституційна структура ЄС більше нагадує саме систему з чітким розподілом влади, де виконавча влада (Європейська комісія) не потребує підтримки стабільної коаліції в Європейському парламенті, а також не може поставити йому питання про вотум довіри, що призвело б до розпуску ЄП та нових парламентських виборів.

Внутрішньопарламентські імпульси також можуть сприяти формуванню доволі міцної та ієрархічної організації партійних груп навіть у президентських системах. Законодавці зі схожими політичними позиціями можуть піти на компроміси задля утворення дієвої партійної організації, метою якої є своєрідний поділ праці: рядові депутати здійснюють парламентську діяльність за конкретними напрямками, а лідерство забезпечує координацію та розподіл повноважень у рамках партійної групи. Створюється своєрідний корпоративний дух – так, голосуючи всупереч позиції своєї групи, депутат ризикує в майбутньому залишитися без підтримки вже своїх законодавчих ініціатив. Це є загальні теоретичні концепції, які детально описані Е. Гаррі, Дж. Губером, В. Коксом, Г. Тсебелісом та ін., які можна успішно застосувати для пояснення особливостей функціонування партійних груп ЄП [6, с.211-213].

Таблиця 1 демонструє композицію ЄП протягом 1979 – 2009 рр. та рівень впливовості партійних груп [6]. Як бачимо, ЄП контролюють дві найбільші партійні групи: лівоцентристська група Партії європейських соціалістів (ПЕС) та правоцентристська група Європейської народної партії (ЄНП). Обидві мають стабільно

значне представництво в усіх скликаннях Європарламенту і в сумі контролюють від 50 до 70 % місць у ньому [9, с. 341].

Таблиця 1

Чисельність та рівень впливовості партійних груп ЄП (1979 – 2009)

Партійні групи	1979		1984		1989		1994		1999		2004		2009		
	кількість мейбл	%	кількість мейбл	%	кількість мейбл	%	кількість мейбл	%	кількість мейбл	%	кількість мейбл	%	кількість мейбл	%	
Праві	Група ЄНП (ЄНП-ЄД) (христ.-демократи, конс.)	107	26,7	110	25,5	121	23,4	157	27,7	233	37,2	288	36,7	265	36,0
	Група європейських демократів (конс.)	64	15,6	50	11,5	34	6,6								
	Європейський демократичний альянс (голісти)	22	5,4	29	6,7	20	3,9	26	4,6						
	Союз за Європу нації (конс.)									30	4,8	40	5,1		
	"Вперед Європа" (італійські конс.)							27	4,8						
	Група європейських консерваторів та реформістів			16	3,7	17	3,3							54	7,3
Центристські	Група ЄЛДПР ("Союз лібералів і демократів за Європу")	40	9,8	31	7,1	49	9,5	43	7,6	51	8,1	104	13,2	84	11,4
Ліві	Група ПЕС (Прогр. альянс соціалістів і демократів)	113	27,6	130	30,0	180	34,7	198	34,9	180	28,8	217	27,6	184	25,0
	Група "Веселка" (зелені/регіонал.)			19	4,4	13	2,5								
	Група Зелени/Європейський вільний альянс					30	5,8	23	4,1	48	7,7	43	5,5	55	7,5
	Європейський радикальний альянс (рег./градик.)							19	3,4						
	Комуністична група	44	10,7	43	9,9										
	Європейські об'єднані ліві (крайні ліві)					28	5,4								
Антиєвропейські	Ліва єдність (крайні ліві)					14	2,7								
	Конф. група GUE/NGL (крайні ліві)							28	4,9	42	6,7	41	5,2	35	4,7
	Група "Європа нації"							19	3,4						
	Група "Європа демократії та рінкоманіття"									16	2,6				
	Група "Незалежності/Демократія"											22	2,8		
	Група "Європа свободи та демократії"													32	4,3
Незалежні	Група технічної координації та захисту незалежних груп і членів	11	2,7												
	Технічна група незалежних членів									18	2,9				
	Неприєднані	9	2,2	6	1,4	12	2,3	27	4,8	8	1,3	29	3,7	27	3,7
Всього	410		434		518		567		626		785		736		

Центристське положення в ЄП займає партійна група Європейської ліберально-демократичної партії реформ, котра з 2004 р. має назву Альянс лібералів та демократів за Європу (АЛДС). Частка лібералів у ЄП коливається від 7 до 13 % і протягом останнього часу має тенденцію до зростання.

На лівому фланзі ЄП розташована група комуністичних та крайніх лівих партій – Конфедеративна група європейських об'єднаних лівих/північних зелених лівих (GUE-NGL) і союз зелених та регіоналістів – група Зелени/ЄВА. Частка їхньої присутності в ЄП коливається між 4 і 7 % для кожної групи.

Правий фланг ЄП є доволі фрагментованим і нестабільним. Традиційно існувало дві групи консервативних партій. Одна базувалася на основі британських консерваторів, а інша – на основі французьких голістів. Перша припинила своє існування після того, як у 1992 р. Консервативна партія Великої Британії приєдналася до групи ЄНП, а друга, навіть після того як її покинули голісти, продовжувала існувати до 2009 р. під назвою «Союз за Європу націй». Після виборів 2009 р. залишки цієї групи разом з британськими та чеськими консерваторами утворили нову консервативну групу Європейських консерваторів та реформаторів (ЄКР) чисельністю 54 депутати (7,3 %). Ще одним сегментом політичного спектру ЄП є антиєвропейці, котрі у складі різних груп

присутні в ЄП починаючи з четвертого скликання і на сьогодні формують групу «Європа свободи та демократії» (4,3 %).

Найкращий спосіб визначення рівня єдності партійних груп – обчислення частоти, з якою група голосує як одне ціле. Для цього використовується так званий «індекс згуртованості» (*agreement index*). Його обчислюють на основі поіменного голосування депутатів певної групи за спеціальною формулою:

$$AI_i = \frac{\max \{Y_i, N_i, A_i\} - \frac{1}{2} [(Y_i + N_i + A_i)] - \max \{Y_i, N_i\}}{(Y_i + N_i + A_i)}$$

де AI_i – індекс згуртованості, Y_i – кількість колосів «за» в партійній групі i , N_i – кількість колосів «проти», A_i – кількість депутатів, що утрималися. Індекс 1 означає, що група повністю єдина під час голосування, якщо ж індекс дорівнює 0 – група демонструє повну відсутність єдності [6, с. 215].

Таблиця 2

Показники індексу згуртованості для партійних груп ЄП (1979 – 2010)

Партійні групи	Індекс згуртованості партійних груп (ІЗ)						
	ЄП 1 (1979 - 1984)	ЄП 2 (1984 -1989)	ЄП 3 (1989 - 1994)	ЄП 4 (1994 -1999)	ЄП 5 (1999 - 2004)	ЄП 6 (2004 - 2009)	ЄП 7 (2009 - 2010)
ПЄС	0,757	0,869	0,900	0,901	0,901	0,91	0,94
ЄНП	0,899	0,934	0,907	0,898	0,866	0,88	0,92
ЄЛДПР	0,849	0,849	0,847	0,861	0,882	0,89	0,91
Крайні ліві	0,812	0,871	0,861	0,804	0,798	0,85	0,82
Голлісти та ін.	0,800	0,842	0,849	0,788	0,748	0,76	-
Зелені та ін.	-	0,813	0,850	0,913	0,924	0,91	0,95
Консерватори	0,894	0,918	0,892	-	-	-	0,87
Крайні праві	-	0,932	0,878	-	-	-	-
Антиєвропейці	-	-	0,834	0,673	0,499	0,47	0,48
Регіоналісти	-	-	0,872	0,907	-	-	-
Незалежні	0,776	-	-	-	0,636	-	-
Кількість поіменних голосувань	886	2146	2732	3739	5760	-	-

Примітки: ПЄС (Партія європейських соціалістів): Група соціалістів, Група ПЄС, Прогресивний альянс соціалістів та демократів (СД); ЄНП (Європейська народна партія): Група християнських демократів, Група ЄНП, Група ЄНП-ЄД; ЄЛДПР (Європейська ліберально-демократична партія реформ: групи ЄЛДПР та АЛДЄ, Крайні ліві: Комуністична група, Ліва єдність, Європейські об'єднані ліві, Конфедеративна група GUE-NGL; Голлісти та ін.: Європейський демократичний альянс, Об'єднання для Європи, Союз за Європу націй; Зелені та ін.: Група «Веселка» (1984-89), Група зелених, Зелені/ЄВА; Консерватори (Британські консерватори та ін.): Група європейських демократів, Група європейських консерваторів та реформістів; Крайні праві: Група європейських правих; Регіоналісти та ін.: Група «Веселка» (1989-94), Європейський радикальний альянс; Антиєвропейці: «Європа націй», Група незалежних за Європу націй, «Демократія та різноманіття», «Незалежність та демократія», Європа свободи та демократії; Незалежні: Група технічної координації та захисту незалежних груп і членів, Технічна група незалежних.

У таблиці 2 бачимо, що рівень єдності партійних груп ЄП є досить високим і має тенденцію до зростання [6]. Середній показник згуртованості для шести основних груп сягнув 0,823 в ЄП першого скликання (1979) і 0,902 – на початку роботи ЄП сьомого скликання (2009). Показники згуртованості партійних груп ЄП є дещо нижчими, аніж відповідні показники в національних парламентах у системах з парламентською моделлю управління. Однак, порівняно з Конгресом США, вони є більш згуртованими. В 16-му скликанні Конгресу коефіцієнт згуртованості для демократів і республіканців сягнув 0,78 та 0,82 відповідно, тоді як у ЄП шостого скликання коефіцієнт згуртованості трьох найбільших груп коливався від 0,88 до 0,91 [3, с.54].

Таблиця 3

Показники індексу згуртованості національних партійних делегацій у ЄП

Країни	Індекс згуртованості національних партійних делегацій в ЄП					
	ЄП 1 (1979 - 1984)	ЄП 2 (1984 -1989)	ЄП 3 (1989 - 1994)	ЄП 4 (1994 -1999)	ЄП 5 (1999 - 2004)	ЄП 6 (2004 - 2006)
Австрія	-	-	-	0,693	0,681	0,661
Бельгія	0,669	0,731	0,674	0,637	0,629	0,648
Данія	0,569	0,718	0,738	0,640	0,610	0,659
Фінляндія	-	-	-	0,620	0,652	0,703
Франція	0,647	0,680	0,614	0,578	0,509	0,642
Німеччина	0,713	0,748	0,715	0,726	0,708	0,682
Греція	0,726	0,758	0,800	0,719	0,654	0,684
Ірландія	0,744	0,822	0,744	0,663	0,658	0,738
Італія	0,693	0,758	0,719	0,678	0,611	0,635
Люксембург	0,849	0,824	0,843	0,748	0,677	0,740
Нідерланди	0,688	0,734	0,745	0,714	0,647	0,612
Португалія	-	0,755	0,762	0,682	0,667	0,732
Іспанія	-	0,810	0,800	0,725	0,678	0,730
Швеція	-	-	-	0,678	0,628	0,596
Великобританія	0,779	0,715	0,772	0,820	0,612	0,551
Словенія	-	-	-	-	-	0,813
Естонія	-	-	-	-	-	0,802
Угорщина	-	-	-	-	-	0,800
Литва	-	-	-	-	-	0,785
Латвія	-	-	-	-	-	0,738
Словаччина	-	-	-	-	-	0,697
Польща	-	-	-	-	-	0,673
Мальта	-	-	-	-	-	0,671
Кіпр	-	-	-	-	-	0,643
Чехія	-	-	-	-	-	0,572
ЄС - 15	-	-	-	0,689	0,641	0,667
ЄС - 25	-	-	-	-	-	0,688

Центрами лояльності для депутатів ЄП є не тільки їхні партійні групи, а також і національні делегації. Таблиця 3 демонструє рівень згуртованості національних делегацій ЄП [12]. Як ми бачимо, ідеологічна орієнтація та приналежність до транснаціональних партійних груп для депутатів ЄП має більшу вагу під час голосування, аніж їхня національна приналежність. У середньому коефіцієнт згуртованості національних делегацій коливається між 0,6 і 0,8 і має тенденцію до зменшення [6, с. 219].

Розширення ЄС у 2004 р. майже не вплинуло на рівень згуртованості партійних груп ЄП. Політичні партії з країн Центрально-Східної Європи загалом добре вписалися у вже

наявну структуру партійних груп, посиливши більшою мірою правочентристський блок та блок євроскептиків. Характерно, що депутати з нових країн-членів проявляють вищий рівень згуртованості в рамках національних делегацій, аніж це притаманно для депутатів зі старих країн-членів [7, с.162-163].

Партійна конкуренція та формування коаліцій

Конкуренція політичних партій є однією з основних особливостей ефективного функціонування демократії. Натомість ухилення партій від взаємної конкуренції і утворення «партійних картелів» веде до зростання апатії серед виборців та появи великої кількості протестних голосів [8].

Зростання повноважень ЄП поставило питання про те, чи відповідає даний законодавчий орган ЄС принципам демократичності в контексті наявності в ньому конкуренції між політичними партіями. На думку українських вчених А. Романюка та Ю. Шведа, від самого початку побудова Європейської Спільноти базувалася на принципі «нейтралізації ідеологій», а відтак і виключення партійної конкуренції. Рішення приймалися на основі максимального можливого консенсусу та через процес порозуміння різних, часом протилежних і конфліктних національних інтересів [2, с. 179-180]. Однак Маастрихтський договір значною мірою зруйнував технократичний характер функціонування ЄС, надавши йому імпульсів політизації та демократизації. Саме після Маастрихту розпочався активний розвиток транснаціональної та наднаціональної активності європейських політичних партій [1, с. 226].

Рівень конкурентності партійних груп ЄП та особливості формування коаліцій визначаються чинниками, які мають переважно позапарламентське походження. По-перше, як і у випадку зі згуртованістю партійних груп, у зв'язку з відсутність в ЄС залежного від парламентської більшості уряду відпадає потреба в існуванні стабільної парламентської коаліції, яка б на постійній основі підтримувала діяльність уряду. Тому існування більшості в ЄП має ситуативний та багатоваріантний характер.

По-друге, тривалий час, коли ЄП у законодавчому процесі Євросоюзу відігравав другорядну роль, створилася практика, яка спонукала депутатів навіть протилежних поглядів знаходити компромісні рішення, для того щоб демонструвати спроможність ЄП бути ефективним та результативним гравцем у політичній системі ЄС. Наслідком цього стало формування широких коаліцій у складі груп ЄНП та ПЄС, до яких досить часто долучалися представники інших партійних груп.

По-третє, формуванню широких коаліцій сприяє і процедура прийняття рішень у ЄП абсолютною більшістю. А оскільки явка на засіданнях є вкрай низькою і становить приблизно 65-75 %, то

для прийняття рішень потрібна навіть підтримка $\frac{3}{4}$ присутніх на засіданні депутатів [9, с. 341].

З іншого боку, як показують емпіричні дані, в міру зростання повноважень ЄП зростає і конкуренція між політичними партіями. Починаючи з середини 90-х рр. показник згуртованості Європарламенту як єдиного цілого має тенденцію до зменшення, як видно в **рисунку 1** [11, р. 137], внаслідок зменшення одноставного голосування та голосування переважною більшістю. Це свідчення руху в напрямку до більш демократичного парламенту з мінімальною вигравною більшістю та мінімально програвною меншістю.

Рисунок 1

Показник індексу згуртованості для ЄП як єдиного цілого (1979-2004)

У ЄП політичний процес відбувається в рамках двовимірної шкали. Першим виміром є традиційна для європейських країн шкала ліво-правої орієнтації, де конкуренція відбувається навколо соціоекономічних питань. Другий вимір полягає в протистоянні прихильників та противників подальшої інтеграції [5, с.495].

Таблиця 4 демонструє відсоток разів, коли більшість однієї партійної групи голосувала таким же чином як і більшість іншої партійної групи в кожному з шести скликань ЄП [6]. Результати показують, що в основному формування коаліцій відбувалося в межах виміру ліво-правої орієнтації, де партійні групи голосують разом з ідеологічно ближчими групами. Наприклад, у першому скликанні ЄП група ЄНП частіше голосувала разом з лібералами, ніж з соціалістами, і частіше з соціалістами, аніж з крайніми лівими. Схожим чином у п'ятому скликанні соціалісти більш охоче голосували з зеленими, ніж з крайніми лівими, і з лібералами – ніж з групою ЄНП.

Таблиця 4

**Особливості спільного голосування партійних груп ЄП
(1979 – 2006)**

		<i>Партійні групи ЄП (ліві-праві / антиєвропейці)</i>										
		Кр.ліві	Зелені	Регіон.	ПЄС	Лібер.	ЄНП	Консерв.	Голл.	Праві	Антиєвр.	Незал.
ЄП 1 (1979 - 1984)	Крайні ліві	-	-	-	69,8	54,6	53,3	42,2	58,9	-	-	59,5
	ПЄС	-	-	-	-	59,0	60,8	60,1	55,9	-	-	56,8
	Ліберали	-	-	-	-	-	84,7	70,8	77,6	-	-	41,9
	ЄНП	-	-	-	-	-	-	73,9	76,8	-	-	39,2
	Консерватори	-	-	-	-	-	-	-	62,0	-	-	34,7
	Голлісти та ін.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48,1
	Незалежні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ЄП 2 (1984 - 1989)	Крайні ліві	-	75,8	-	86,1	67,1	65,3	63,5	59,6	43,7	-	-
	Зелені та ін.	-	-	-	76,0	54,2	54,1	51,7	51,2	36,8	-	-
	ПЄС	-	-	-	-	69,2	68,2	65,9	59,1	44,2	-	-
	Ліберали	-	-	-	-	-	82,6	80,2	77,5	63,7	-	-
	ЄНП	-	-	-	-	-	-	81,4	77,9	66,2	-	-
	Консерватори	-	-	-	-	-	-	-	71,4	61,8	-	-
	Голлісти та ін.	-	-	-	-	-	-	-	-	69,6	-	-
	Крайні праві	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ЄП 3 (1989 - 1994)	Крайні ліві	-	74,4	73,5	75,9	61,4	58,4	56,1	58,2	43,9	56,7	-
	Зелені та ін.	-	-	73,1	64,1	56,8	52,2	49,9	50,2	43,6	54,3	-
	Регіоналісти	-	-	-	76,9	65,0	61,5	60,3	60,4	44,4	61,3	-
	ПЄС	-	-	-	-	70,4	71,0	70,2	62,5	44,8	61,2	-
	Ліберали	-	-	-	-	-	79,4	78,2	71,7	51,7	68,0	-
	ЄНП	-	-	-	-	-	-	88,2	73,3	54,0	74,9	-
	Консерватори	-	-	-	-	-	-	-	70,4	51,4	71,1	-
	Голлісти та ін.	-	-	-	-	-	-	-	-	56,2	66,1	-
	Крайні праві	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60,9	-
	Антиєвропейці	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ЄП 4 (1994 - 1999)	Крайні ліві	-	74,8	70,3	66,9	57,5	52,2	-	50,1	-	51,2	-
	Зелені та ін.	-	-	68,1	65,7	61,4	50,9	-	42,9	-	47,6	-
	Регіоналісти	-	-	-	73,3	66,3	61,7	-	60,5	-	50,8	-
	ПЄС	-	-	-	-	73,8	69,2	-	57,2	-	45,6	-
	Ліберали	-	-	-	-	-	72,0	-	60,4	-	50,0	-
	ЄНП	-	-	-	-	-	-	-	72,4	-	55,6	-
	Голлісти та ін.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62,9	-
	Антиєвропейці	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ЄП 5 (1999 - 2004)	Крайні ліві	-	79,3	-	69,1	55,4	42,4	-	45,9	-	59,2	52,4
	Зелені та ін.	-	-	-	72,0	62,3	47,1	-	45,2	-	55,5	51,0
	ПЄС	-	-	-	-	72,9	64,5	-	52,6	-	52,6	56,8
	Ліберали	-	-	-	-	-	67,9	-	55,0	-	52,3	60,0
	ЄНП	-	-	-	-	-	-	-	71,2	-	52,0	68,2
	Голлісти та ін.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	62,6	73,8
	Антиєвропейці	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	63,8
	Незалежні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ЄП 6 (2004 - 2006)	Крайні ліві	-	75,4	-	62,0	48,0	39,6	-	42,2	-	45,5	-
	Зелені та ін.	-	-	-	70,3	59,2	47,4	-	45,1	-	40,3	-
	ПЄС	-	-	-	-	75,3	68,4	-	62,8	-	42,9	-
	Ліберали	-	-	-	-	-	78,0	-	72,4	-	48,0	-
	ЄНП	-	-	-	-	-	-	-	84,3	-	54,0	-
	Голлісти та ін.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56,8	-
	Антиєвропейці	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

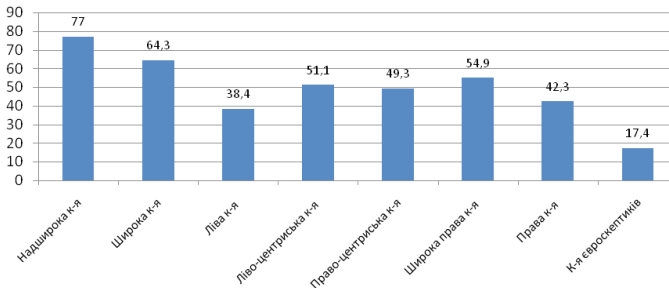
Відповідно до чисельності та рівня впливовості партійних груп (таблиця 1) можна визначити варіанти коаліцій, які можуть утворюватися в ЄП. На **рисунку 2** зображено вісім конфігурацій коаліцій у ЄП шостого скликання (2004-2009).

Надширока коаліція, котра об'єднує понад 70 % голосів, та широка коаліція з більш як 60% голосів є найефективнішими в процесі прийняття рішень. Однак вони не є ідеологічними. Окрім цих двох існують ще дві виграшні коаліції з чітко вираженим ідеологічним характером: лівоцентристська (51,1 %) та широка права коаліція (54,9 %). Для лівоцентристів здобути перемогу в голосуванні можна лише за умови майже стовідсоткової участі депутатів у голосуванні та їхньої однотайності, чого вкрай важко досягти. Широка права коаліція може існувати лише щодо економічних питань, адже в соціальних та інтеграційних питаннях існують суттєві розбіжності між лібералами та правими консерваторами. Ліберали щодо економічних питань схильні більше голосувати разом з правими групами, а щодо соціальних питань – з лівими.

Також у ЄП шостого скликання можна виділити існування ще однієї коаліції, яка виступала за подальше поглиблення інтеграції і контролювала близько 80 % голосів. Сюди належали групи ЄНП-ЄД (окрім частини євроскептиків), ПЕС, АЛДС та Зелені/ЄВА. На противагу їм існувала малочисельна (бл.20%) коаліція євроскептиків у складі груп «Союз за Європу націй», Незалежність / Демократія, GUE-NGL, та неприєднаних депутатів, які в переважній більшості були представниками крайніх правих політичних партій.

Рисунок 2

Варіанти коаліцій у ЄП шостого скликання (2004 – 2009)

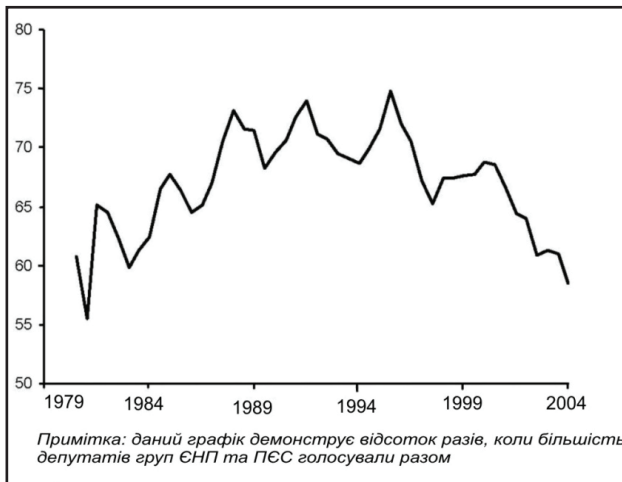

Примітки: Надширока коаліція – Група ЄНП-ЄД, Група ПЕС, Альянс лібералів та демократів за Європу (АЛДС); Широка коаліція – Група ЄНП-ЄД, Група ПЕС; Ліва коаліція – Група ПЕС, Зелені/ЄВА, GUE-NGL; Лівоцентристська коаліція – Група ПЕС, Зелені/ЄВА, GUE-NGL, АЛДС; Правоцентристська коаліція – Група ЄНП-ЄД, АЛДС; Широка права коаліція – Група ЄНП-ЄД, АЛДС, Союз за Європу націй; Права коаліція – Група ЄНП-ЄД, Союз за Європу націй; Коаліція євроскептиків – Союз за Європу націй, Група Незалежність/Демократія, GUE-NGL.

Як бачимо, сьогодні існування широкої коаліції між групою ЄНП та соціалістами, а також залучення до неї лібералів є практично єдиною можливістю для ЄП працювати ефективно та стабільно. Відсутність прямого впливу на діяльність виконавчої влади, принцип прийняття рішень абсолютною більшістю та гетерогенність партійного складу фактично унеможливають стабільну конкуренцію в ЄП правих і лівих політичних сил, як це відбувається в національних парламентах багатьох європейських країн.

Рисунок 3

Частота спільних голосувань груп ЄНП та ПЄС, (%)

Хоча дослідження показують, що спільне голосування груп ЄНП та ПЄС нині відбувається дещо рідше, аніж це було раніше (рисунком 3, [11, р. 212]), потреба в союзі цих двох сил, на наш погляд, залишатиметься й надалі. За словами А. Креппела, співпраця двох найбільших груп ЄП є необхідною передумовою збереження впливу Європарламенту на законодавчий процес ЄС, і, якщо б широка коаліція перестала існувати, з великою ймовірністю відбулася б його маргіналізація та навіть зупинка інтеграційного процесу [9, с. 360].

Отже, Європейський парламент за багатьма показниками нагадує національні парламенти, де основною формою організації є поділ на партійні групи, котрі функціонують на основі не національної приналежності, а ідеологічної спорідненості. Організація політичних партій у ЄП є наслідком інституційної конфігурації ЄС та внутрішньо-парламентських імпульсів. Починаючи з першого скликання 1979 р., основні партійні групи показують

доволі високий рівень єдності, яка має тенденцію до зростання. Особливо це стосується груп ЄНП, ПЕС та АЛДС. Зростання індексу згуртованості відбувалося поступово внаслідок зростання повноважень Європарламенту. Водночас показник згуртованості Європарламенту як єдиного цілого має тенденцію до зменшення, що є свідченням руху в напрямі більш демократичного парламенту з мінімальною виграншою більшістю та мінімальною програшною меншістю.

Важливе значення для партійних груп у процесі конкуренції та утворення коаліцій мають ідеологічні та програмні засади. Кожна партійна група більш охоче голосує разом з тією групою, яка перебуває ближче до неї на шкалі ідеологічної орієнтації. Зростання ідеологічної відстані між партійними групами має негативний ефект на можливість коаліційної співпраці між ними.

Формування коаліцій у ЄП має ситуативний та мінливий характер. Існує можливість утворення різноманітних коаліційних конфігурацій як правої так і лівої орієнтації, однак найефективнішою з точки зору стабільності ухвалення рішень залишається широка коаліція християнських демократів/консерваторів (ЄНП) та соціалістів (ПЕС).

1. Байковський П. Загальноєвропейські партії в політичній системі Європейського Союзу / П. Байковський // *Історико-політичні проблеми сучасного світу. Збірник наукових статей.* – 2009. – Том 19-20. – С.224-228. 2. Романюк А. С. Партії та електоральна політика / А. С. Романюк, Ю. Р. Шведа. – Львів: Астролябія, 2005. – 367 с. 3. Hix S. A Supranational Party System and the Legitimacy of the European Union / S. Hix // *The International Spectator.* – 2003. – № 1. – P. 49-59. 4. Hix S. The Party System in the European Parliament: Collusive or Competitive? / S. Hix, A. Kreppel, A. Noury // *Journal of Common Market Studies.* – 2003. – № 41(2). – P. 309-331. 5. Hix S. Dimensions of Politics in the European Parliament / S. Hix, A. Noury, G. Roland // *American Journal of Political Science.* – 2006. – № 50 (2). – P. 494-511. 6. Hix S. Power to the Parties: Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979-2001 / S. Hix, A. Noury, G. Roland // *British Journal of Political Science.* – 2005. – № 35 (2). – P. 209-234. 7. Hix S. After Enlargement: Voting Patterns in the Sixth European Parliament / S. Hix, A. Noury // *Legislative Studies Quarterly.* – 2009. – Volume 34. – № 2. – P. 159-174. 8. Katz, R.S. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party / R. S. Katz, P. Mair // *Party Politics.* – 1995. – Volume 1. – №.1. – P. 5-28. 9. Kreppel A. Rules, Ideology and Coalition Formation in the European Parliament: Past Present and Future / A. Kreppel // *European Union Politics.* – 2000. – Volume 1. – №.3. – P. 340-362. 10. Raunio

T. Political Parties in the European Union / T. Raunio; ed. by Knud Erik Jørgensen. Handbook of European Union politics. – London [u.a.]: Sage. – 2006. – P. 247-262. 11. Hix S., Noury A., Roland G. Democracy in the European Parliament. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 12. Hix S., Noury A., Roland G. Power to the Parties: Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979-2001// British Journal of Political Science. – 2005, № 35(2), pp. 209-234.

УДК 329(477):327

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІДЕЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ

Сергій Черватий,

здобувач Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У статті аналізується місце ідеї європейської інтеграції у програмних документах українських політичних партій, досліджується відповідність цілей партійного будівництва сучасної України європейським цінностям суспільного розвитку.

Ключові слова: європейська інтеграція, Європейський Союз, політична партія, програмні документи політичних партій, європейська інтеграція України.

The article highlights the role of the idea of European integration in program documents of Ukrainian political parties. The author researches correspondence of Ukrainian political parties' goals to European values of social development.

Keywords: European integration, European Union, political party, program documents of political parties, European integration of Ukraine.

Універсальність європейської ідеї, її чіткість і зрозумілість, гуманістичне спрямування, практичні результати європейської інтеграції, які виявляються у діяльності Європейського Союзу, розширення меж Євросоюзу до кордонів України сприяє тому, що практично всі основні політичні партії підтримують інтеграцію України до європейського співтовариства. З іншого боку, відповідність нашої країни європейським цінностям суспільного